

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

NIEUWSBRIEF LIBELLENVERENIGING VLAANDEREN

1 juni 2010

Libellenvereniging Vlaanderen vzw

- p/a Geert De Knijf,
Matrouwstraat 10
9661 Brakel
België
- E-mail:
geert.deknijf@inbo.be
- Website:
www.odonata.be
- libellenforum:
www.odonata.be/divan

In dit nummer:

EDITO	1
VERSLAG VAN DE NEDERLANDSE LIBELLENSTUDIEDAG	2
NIEUWE EUROPESE RODE LIJST	4
GAFFELWATERJUFFER: EEN OPROEP TOT MEDEWERKING	7
EXCURSIEKALENDER 2010	8
VERENIGINGSNIEUWS	12
BOEKENLIJST JOS MOENS	15
SPROKKELS	17

Beste lezer,

Een eerste nieuwsbrief van 2010 als het vliegseizoen van onze libelletjes al echt begonnen is. Door het IJslandse vulkaan en de vliegtuigperikelen van dien, heb ik deze nieuwsbrief niet tijdig kunnen klaarstomen. Een paar activiteiten die ondertussen deels reeds voorbij zijn heb ik er toch maar in laten staan bij wijze van volledigheid en voor het archief. Belangrijk punt was zeker de Algemene Vergadering van 9 mei, maar alle leden werden per afzonderlijke brief verwittigd, zoals het hoort. Om deze misschien ietwat saaiere - maar niet onbelangrijke - bijeenkomst wat op te fleuren koppelden we ze aan een VIP-bezoek aan het Torfbroek. Daar kon je toch maar moeilijk aan weerstaan ...

Het heeft een tijdje geduurd, maar nu is 'ons' tijdschrift Brachytron er in zijn nieuwe vorm. Recent kregen zij die daar voor betaalden al 2 nummers kort na elkaar.

Als je je lidgeld nog niet hernieuwde wil ik daar hier nog eens toe oproepen. Momenteel bedraagt dat 20 euro, inclusief het Nederlandstalige libellentijdschrift Brachytron (of 25 euro indien je ook de Nederlandse libellennieuwsbrief wilt ontvangen) te hernieuwen.

De activiteitenkalender is weer goed gevuld, maar wat dacht je van het Franse colloquium (26-28 juni) in Charleville-Mezières, net over de grens in de Franse Ardennen; we berichtten hier reeds over in vorig nummer. Meer en actuelere informatie hieromtrent is te vinden op onze website.

Daarenboven wil ik hier een warme oproep lanceren tot het leveren van bijdragen voor deze nieuwsbrief. Een kleine nota over een bijzondere waarneming, het verslag van een inventarisatie, of gewoon iets bijzonders al dan niet geïllustreerd met (kleuren)foto's is welkom.

Hopelijk zien we jullie zowel op onze excursies als op één van deze bijeenkomsten.

Ik wens eenieder een goed libellenseizoen !

Marc Tailly

Lid worden kan door overschrijving van
- **20 euro** , met vermelding "gewoon lid"
- **13 euro** voor jonger dan 25 jaar met vermelding "jeugd lid + geboortedatum)
- **30 euro** met vermelding "gewoon lid + atlas)
op rekening **523-0802436-30** van
Libellenvereniging Vlaanderen vzw.

Werkten mee aan dit nummer (in willekeurige volgorde): Tim Adriaens, Marc Tailly, Geert De Knijf, Peter Van der Schoot, Anny Anselin, Robby Stoks, Lieven Therry.

Landelijke Libellenstudiedag van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie (NVL)n Zwolle op 13 maart 2010

Om 8 uur zaterdagmorgen 13 maart reed vanuit Gent een driekoppige LVV vertegenwoordiging Zwollewaarts. Ze bestond uit Geert De Knijf met de chauffeurspet, Lieven Therry en uw verslaggeefster. Lieven is een bioloog die net gestart is met een onderzoek op de Gaffelwaterjuffer, *Coenagrion scitulum*, aan het Labo Aquatische Ecologie en Evolutiebiologie te Leuven, onder begeleiding van Robby Stoks. “De koffie staat klaar” stelt het programma, maar toen wij de 130 man volle zaal –ietsje overtijd- binnenstapten, was het eerste verhaal net begonnen. Dus voor een kopje troost werd het eventjes wachten op de pauze. **Gerard Dutmer** gaf een relaas van zijn onderzoek naar de Groene Glazenmaker, *Aeshna viridis*, en krabbescheer, een waterplant waarin deze libel haar eitjes afzet. De Groene Glazenmaker doet het momenteel niet goed in Nederland: de soort gaat sinds 2001 sterk achteruit. Gerard bekeek ondermeer het voorkomen van krabbescheer en de vereisten die deze plant stelt. De waterdiepte is van cruciaal belang. Uit zijn onderzoek bleek dat een diepte van ongeveer 80 cm de limiet is om nog geschikt te zijn voor krabbescheer. Hij kwam ook tot de conclusie dat de manier van uitbaggeren van sloten zoals die momenteel veel gebeurt, nefast is: veel wortels breken af (oa ook door de golfslag) en de planten kunnen zich niet meer vastzetten in de bodem en sterven af. Gelukkig bestaan er alternatieve baggermethodes die weinig schade aanrichten maar nog maar beperkt toegepast worden. Als tweede spreker trad **Christian Monnerat** aan. Hij is werkzaam aan het Zwitsers Centrum voor Cartografie van de Fauna, en gaf een kort overzicht van de werkzaamheden van dit centrum en meer bepaald van de activiteiten rond libellen. Hoofddoelen zijn het verzamelen van gegevens over de verspreiding en ecologie van soorten, samen te werken met milieu-en natuurorganisaties en instanties, onderzoek te stimuleren en de informatie te verspreiden via publicaties. Hiernaast wordt momenteel gewerkt aan twee belangrijke projecten: de actualisatie van de Rode Lijst van Libellen en Libellenmonitoring (belangrijk als indicatoren voor stromend en stilstaand water) in het kader van een nationaal biodiversiteitsmonitoringproject. Ook het voorkomen van een aantal zuidelijke soorten zoals de Zwervende Pantserjuffer, *Lestes barbarus*, de Gaffelwaterjuffer, *Coenagrion scitulum*, de Zuidelijke Glazenmaker, *Aeshna affinis* en de Zuidelijke heidelibel, *Sympetrum meridionale* wordt nauwkeurig opgevolgd. Daarna werd onze libellenkennis getest tijdens de traditionele “Mystery Quiz”, deze keer opgesteld door **Theo Muusse**. Het was niet gemakkelijk, zeker niet als je zonder verrekijker op de laatste rijen zat. Gelukkig konden we erna wat bekomen tijdens de koffie/theepauze. Het tweede deel van het morgenprogramma ving aan met een voordracht van **Theo** over “Kleine blauwtjes”, of de waterjuffers met zwart-blauw getekende achter-

lijfjes. Op basis van de kenmerken van de mannetjes worden deze in zes verschillende groepen ingedeeld en tijdens het verhaal gaf de spreker een aantal specifieke kenmerken duidelijk aan en illustreerde die met passende foto's. Een interessante herhaling voordat het vliegseizoen terug aanvangt! Na een

Foto 1: bestuur van de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie, anno 2010.
Foto Anny Anselin

li-

korte maar geslaagde film over bellen van **Mars Muusse** werd overgegaan tot de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering van de vereniging. Evert Ruiter gaf de voorzittershamer figuurlijk maar ook letterlijk door aan Jaap Bouwman, Erwin Visser wordt de nieuwe

Foto 2: Landelijke Libellenstudiedag van de NVL, 2010. Foto Anny Anselin

penningmeester en Gert Veurink gaat van start als activiteitencoördinator. Na de lunch volgde de “Quiz ontknoping” met als winnaar Tim Termaat. De resultaten van het overgrote deel van de deelnemers waren nogal aan de magere kant, wat, gezien de moeilijke foto's, niet echt als een verrassing kwam. Het namiddagprogramma bestond grotendeels uit overzichten van libellenwaarnemingen/reizen in het buitenland.

Christian Monnerat beet de spits af met een verhaal over libellen in Jordanië. Na vijf bezoeken in verschillende seizoenen heeft hij er in totaal gegevens van 30 soorten kunnen verzamelen (uit het land zijn 42 soorten bekend). Een interessant overzicht van diverse woestijnhabitats en mooie foto's van voor ons toch minder gekende libellen zoals o.a. *Calopteryx syriaca*, *Crocothemis sanguinolenta* of *Orthetrum sinaiticum*. Van Jordanië ging het naar Bulgarije waarover **Peter de Boer** een relaas gaf van libellenexploratie langsheen de Velaka, een rivier in het zuidoosten van het land. Vooral interessant waren de ongekend late (juli en zelfs augustus) en bovendien talrijke waarnemingen van de endemische Bulgaarse Glanslibel *Somatochlora borisi*, maar ook de observaties van typische soorten zoals de Turkse bronlibel, *Cordulegaster picta* en de Schaduwlifel, *Caliaeschna microstigma*. Na een korte pauze vertrokken we naar Marokko en Tunesië. **Paul Schrijvershof** presenteerde een mooie reeks beelden van libellenhabitats en een aantal typische noordafrikaanse soorten. De studiedag werd afgesloten met een reeks korte mededelingen, alle onder de originele programmanemer “Potpourri”. **Robert Ketelaar** bedankte alle sprekers en in het bijzonder de buitenlandse gast, Christian Monnerat. Erna kwam ex-voorzitter **Evert Ruiter** aan het woord die bedankingen richtte aan het adres van een aantal “verdienstelijke” leden die de vereniging op velerlei manieren steun(d)en. Daarnaast volgden er een oproep voor libellenonderzoek in het Dwingerlerveld in 2010, een korte aankondiging van het European Congress of Odonatology in Portugal door **Jaap Bouwman** (zie www.europeandragonflies.com) en nieuws over de Libellendagen van de Jeugdbonden voor Natuurstudie door **Matthijs Courbois**. Interessant was de mededeling van **Ewoud van der Ploeg** in verband met de voorbereiding van een fotografische gids van Europese exuviën (zie www.cbroad.com/exuviae/) waarbij medewerking wordt gevraagd in verband met ontbrekende soorten. **Marcel Wasscher** gaf een kort overzicht van de stand van zaken van het onderzoek van de Libellen van Suriname, **Tim Termaat** zocht medewerkers voor routes in het Landelijke Meetnet Libellen en **Gert Veurink** gaf een kort overzicht van enkele geplande activiteiten. Al deze informatie is ook te vinden op de website van de NLV (zie www.brachytron.nl). Rond 16 h werd deze geslaagde studiedag afgesloten door de nieuwe voorzitter **Jaap Bouwman**. Er volgde nog een korte vergadering van de redactieraad van Brachytron en erna reden de Vlamingen alweer zuidwaarts.

Anny Anselin

Nieuwe Europese Rode Lijst

In maart 2010 verscheen een update van de Europese rode lijst libellen (Kalkman et al. 2010). Men zou zich kunnen afvragen waarom dit nog nodig is aangezien we de laatste jaren alleen maar goed nieuws schijnen te horen over libellen. Soorten die het weer beter lijken te doen, zuidelijke soorten die oprukken, verbetering van de waterkwaliteit, meer en meer volk dat naar libellen kijkt... De diversiteit aan libellen lijkt toe te nemen. Niettemin is dit document, dat de blik verruimt tot de rest van Europa, zeer interessant, zowel voor de beleidsmaker als voor de libellenliefhebber. Zo kan je er bijvoorbeeld uit afleiden voor welke libellensoorten ons land een verantwoordelijkheid draagt. Ook interessant is te zien of de trends van de laatste jaren in ons land ook op Europese schaal optreden. Door te gaan kijken naar patronen en aantallen bedreigde soorten krijgen we ook een globaal beeld van hoe het gesteld is met libellen in verschillende biotopen.

Van de 137 soorten (en ondersoorten) die bekeken werden blijken 22 soorten (15%) in meer of mindere mate bedreigd. Deze staan op de rode lijst (= met uitsterven bedreigd, bedreigd, kwetsbaar) die is opgesteld volgens de officiële criteria van het IUCN. Ter vergelijking: bij de vlinders is dit 9%, bij amfibieën 23%. Het wijst erop dat veel aquatische habitats, vooral in Zuid-Europa, nog sterk onder druk staan. 15 soorten worden als 'near threatened' beschouwd en hebben dus kans om deze lijst binnenkort te vervoe-gen. Een kwart van de Europese odonatofauna heeft dus klaarblijkelijk problemen. Ongeveer 10% van de soorten neemt toe en de helft van de soorten wordt als stabiel beschouwd. Van 12% van de soorten weten we te weinig om uitspraken te kunnen doen. Soorten zonder stabiele populaties, zoals de recent opgedoken fraaie Oranje zonnewijzer *Trithemis kirbyi* of de Amerikaanse keizerlibel *Anax junius*, die wel eens over de Atlantische oceaan waait, werden niet in de analyse opgenomen.

De Rode Lijst telt een groot aantal tot de verbeelding sprekende soorten: Turkse koraaljuffer *Ceriagrion georgifreyi*, Griekse vuurjuffer *Pyrrhosoma elisabethae* en de ondersoort *kastalia* van Griekse bronlibel *Cordulegaster helladica* zijn met uitsterven bedreigd. Verder staan ook vakantiesoorten als Kreta schemerlibel *Boyeria cretensis*, Moorse tanglibel *Onychogomphus costae*, Beekkeizerlibel *Anax immaculifrons* en Geel lantaarntje *Ischnura hastata* op de rode lijst. Iets dichterbij huis zijn bijvoorbeeld Prachtlibel *Macromia splendens* en Siberische waterjuffer *Coenagrion hylas* kwetsbaar. Over de Belgische soorten kunnen we kort zijn: Kempense heidelibel *Symptetrum depressiusculum* is net als in Vlaanderen kwetsbaar en daarmee de enige echte rode lijstsoort waarvoor ons land een verantwoordelijkheid draagt. De in België met uitsterven bedreigde Mercurwaterjuffer *Coenagrion mercuriale* (Annex II soort van de Habitatrictlijn) en de in Wallonië bedreigde Bronslibel *Oxygastra curtisii* (Annex II en IV) zijn 'near threatened'. Een randbemerking bij het vergelijken van Europese en regionale rodelijst status is dat uit het document niet meteen duidelijk wordt hoe de inschatting/berekening gebeurd is. Een expertenpanel heeft zich over deze lijst beraad, maar hoe men precies met de verspreidingsdata aan de slag is gegaan (enkel/dubbel trendcriterium zoals in België, welke periodes worden vergeleken, hoe gaat men om met verschillen in inventarisatiegraad tussen landen etc.) is niet meteen duidelijk.

De hoogste diversiteit aan libellen vinden we in het zuiden, met name aan de voet van de Alpen, Zuid-Frankrijk en de Balkan. Niet toevallig ontmoeten de arealen van

**Kempense
heidelibel
Europees
kwetsbaar**

Foto: mannetje Kempense heidelibel. foto Marc Tailly

mediterrane soorten en soorten uit meer gematigde klimaatzones elkaar daar. De soortendiversiteit neemt toe van noord naar zuid in Europa en is logischerwijs lager in droge regio's en gebieden met weinig diversiteit aan zoetwaterhabitats (met name Italië staat hier blijkbaar om bekend). Ook interessant te weten is dat Europa 18 endemische soorten telt (= komen enkel hier voor in de wereld). Daarvan zijn er 16 op eilanden, in de Balkan, het zuidwesten van Frankrijk of op het Iberisch schiereiland te vinden, traditioneel hot spots van endemisme waar na de laatste ijstijden een aantal relicten overleefden. Behalve de Zuidelijke bronlibel *Cordulegaster bidentata* zijn alle Europese endemen trouwens bij uitstek zuidelijke soorten. Helaas blijkt de verspreiding van bedreigde soorten goed samen te vallen met een aantal van deze hot-spots. Kreta, Spanje en Portugal, en de zuidelijke Balkan vallen op door hun groot aantal bedreigde soorten. In heel het mediterrane gebied komen 18 van de 22 bedreigde soorten voor, Kreta en de Balkan nemen er daarvan 12 voor hun rekening. Habitatverlies door verdroging, waterwinning voor irrigatie, vervuiling van stromende wateren en het aanleggen van stuwweren en dammen zijn de belangrijkste oorzaken van de inkrimping van het verspreidingsareaal van deze soorten.

Grootschaliger landgebruik, kanalisatie van rivieren en vervuiling waren de belangrijkste drivers voor de achteruitgang van libellensoorten in de 20ste eeuw. Dit is zeer duidelijk af te leiden uit de regionale noordwest Europese rode lijsten, waaronder de Belgische. De grootste achteruitgang hier moet in de jaren '60 tot '80 opgetreden zijn en de getroffen soorten waren vooral gebonden aan stromend water of mesotrofe milieus. Verschillende soorten verdwenen ook uit onze regio. Ondertussen mogen we wel stellen dat door een verbetering van de waterkwaliteit tenminste de stromend water-soorten aan een spectaculaire remonte bezig zijn. Denken we maar aan de Weidebeekjuffer *Calopteryx splendens* of de Metaalglanslibel *Somatochlora metallica* die het in Vlaanderen momenteel beter doen. Recent zijn er ook indicaties dat het wat beter begint te gaan voor soorten van mesotrofe milieus, in zoverre zelfs dat de Europese Rode Lijst stelt dat de *staat van instandhouding van libellen in centraal en noord Europa de laatste decade sterk verbeterd is en algemeen als goed kan beschouwd worden*. Voor de mediterrane regio is het echter huilen met de pet op. De soorten die hier voorkomen hebben al een beperkter verspreidingsgebied en het tempo van habitatverlies is hier nog steeds hoog. Hier zijn het net de soorten van stromend water (15 van de 22 soorten) die zwaar getroffen worden. Het gaat dan zowel om libellen van grotere rivieren als soorten die in kleinere beekjes of bron- en kwelgebieden voorkomen. Deze laatste zijn dikwijls gespecialiseerde habitats die kunnen verdwijnen door uitdroging. Extreme droogte, toevallige branden enz. kunnen hiervoor verantwoordelijk zijn maar ook zeer lokale waterextractie voor irrigatie, puntsgewijze vervuiling en bouwprojecten. Als we even op familieniveau naar het percentage bedreigde soorten kijken, dan vallen meteen twee families op door hun hoge aantal rode lijst soorten: de waterjuffers van de familie Coenagrionidae (een vijfde van de 30 soorten in totaal) en de bronlibellen (de helft van de 9 soorten/ondersoorten). Met name deze laatste hebben vaak beperkte arealen en zijn gebonden aan kleine, stromende habitats.

Het overigens bondige rapport suggereert ook een aantal zeer concrete maatregelen om de rodelijst soorten te helpen. Zo stellen de auteurs ondermeer de uitbreiding van het bekende Dadia Nationaal Park (NO Griekenland) tot het ganse areaal van Bulgaarse glanslibel *Somatochlora borisi*. Daarnaast pleiten ze voor een zoetwateractieplan voor Kreta voor de endemische Kretawaterjuffer *Coenagrion intermedium* en Kretaschermerlibel *B. cretensis*. Daarnaast willen de auteurs volledige bescherming van gebieden waar de endemische Griekse vuurjuffer *P. elisabethae* en Griekse bronlibel *C. helladica* voorkomen. Verder dienen Spanje, Italië en vooral Griekenland veel beter geïnventariseerd te worden aangezien hier geen libellenwerkgroepen actief zijn. Ook het opzetten van monitoringroutes behoort tot de aanbevelingen. Specifieke soorten waarvoor cruciale kennis over ecologie, habitat of verspreiding ontbreekt zijn bijvoorbeeld Moorse tanglibel *O. costae*, Geeladeroeverlibel *Orthetrum nitidinerve* en Watervalllibel *Zygonyx torridus*. Kempense heidelibel *S. depressiusculum*, de enige Europe-

Foto 2: Bronslibel (*Oxygaster curtisii*).
Foto Marc Tailly

se rodelijst soort die in Vlaanderen voorkomt, heeft in Zuid-Europa zwaar te lijden van veranderd beheer van rijstvelden, met o.a. pesticidengebruik en voor libellen foute bevoeiingsregimes. In Centraal-Europa komt deze soort voor in vijvercontexten of zoals bij ons in vennen en visvijvers met moerassige zones. In Vlaanderen is ze kwetsbaar maar de indruk leeft dat ze de laatste jaren minder wordt waargenomen; de situatie in Wallonië is onvoldoende gekend. Een warm pleidooi dus om voor deze soort in Vlaanderen en België actie te ondernemen. Het is alvast een zeer geschikte kandidaat voor een inventarisatie-inhaalslag annex soortbeschermingsplan !

Opvallend is ook dat slechts drie van de strikte rode lijst soorten ook voorkomen op de annexen van II en IV van de Europese Habitatrichtlijn: Vaandeldrager *Lindenia tetraphylla*, Prachtlibel *M. splendens* en Siberische waterjuffer *C. hylas*. Het merendeel van de soorten op de annexen van de Habitatrichtlijn is 'least concern' (vb. de bij ons voorkomende Gevlekte witsnuitlibel *Leucorrhinia pectoralis* en Rivierrombout *Gomphus flavipes*) of 'near threatened' (vb. Bronslibel *O. curtisii*, Mercurwaterjuffer *C. mercuriale*) op Europees niveau. Dwergjuffer *Nehalennia speciosa*, onze kleinste juffer en een kritisch beestje met zware habitateisen inzake waterdiepte en vegetatiestructuur, is zo ongeveer de enige rodelijst soort waarvan de verspreiding nagenoeg geheel in de noordelijke helft van Europa ligt. Opvallende afwezigheid op de Rode Lijst: de typische alpiene soorten Taigaglanslibel *Somatochlora alpestris* en Azuurglazenmaker *Aeshna caerulea* (beide 'least concern'). Hoewel deze soorten grote populaties hebben in Scandinavië, worden heel wat alpiene habitats bedreigd door klimaatwijziging, en daarmee potentieel een groot stuk van het areaal van deze soorten. De rode lijst vermeldt dat de kwetsbare Siberische waterjuffer *C. hylas* (14 populaties in Oostenrijk en onderwerp van een Life project in de Lech vallei) in de toekomst mogelijk door klimaatwijziging bedreigd wordt. Het is niet duidelijk waarom dit niet eveneens zou gelden voor de andere alpiene soorten.

Tim Adriaens

Kalkman, V.J., Boudot, J.-P., Bernard, R., Conze, K.-J., De Knijf, G., Dyatlova, E., Ferreira, S., Jovic, M., Ott, J., Riservato, E. and Sahlén, G. (2010) European Red List of Dragonflies. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

<http://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist/>

Het engelstalige rapport (28 pagina's) kan je vinden en downloaden op:

http://cmsdata.iucn.org/downloads/european_red_list_of_dragonflies_new.pdf

Oproep: medewerking aan een onderzoek naar de noordwaarts uitbreidende gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*)

Sinds enkele jaren is België (sinds 1998) en Nederland (sinds 2003) terug een prachtige waterjuffer rijker. De gaffelwaterjuffer (*Coenagrion scitulum*) 'profiteert' van de opwarming van het klimaat om zijn verspreidingsgebied vanuit Frankrijk naar het noorden uit te breiden. In België zijn de laatste jaren grote populaties aanwezig in West-Vlaanderen in de Westhoek, de IJzermonding en rond het natuurreserveaat 'Het Zwin' met een recente uitbreiding naar Zeeuws-Vlaanderen (Cadzand). Ook in Zwitserland en Duitsland kent de gaffelwaterjuffer een gestage opmars. In 2009 werden nieuwe, soms grote, populaties gemeld in Noord-Rijnland-Westfalen en Zuidoost-Duitsland (Beieren).

De effecten van een areaaluitbreiding op de ecologie en de genetische structuur in populaties aan de rand van het verspreidingsgebied is weinig gekend. Deze kennis is nochtans van cruciaal belang om een verdere areaaluitbreiding en de leefbaarheid van de nieuwe populaties te voorspellen. Om dit hiaat op te vullen werd een onderzoekproject gelanceerd onder leiding van de Universiteit van Leuven (K.U.Leuven) - in nauwe samenwerking met het INBO - met als doel de ecologie en de genetische structuur van populaties in de rand van het huidige verspreidingsgebied (België, Nederland, Zwitserland en Duitsland) te vergelijken met deze van 'historische' (< 1980) populaties in Frankrijk.

Drie doelstellingen worden in dit project nagestreefd: Ten eerste willen we de dispersiecapaciteit – hieraan gekoppeld het vliegvermogen – van de individuen aan de rand van het verspreidingsgebied vergelijken met individuen in kernpopulaties. Individuen die disperseren en nieuwe populaties stichten vormen mogelijk geen representatief staal van de individuen aanwezig in kernpopulaties. Hierbij wordt verwacht dat de individuen die nieuwe populaties stichten, een verhoogde dispersiecapaciteit bezitten. De nakomelingen van deze eerste kolonisten erven de grote dispersiecapaciteit van hun ouders. Hierdoor bezitten individuen in randpopulaties mogelijk een superieur vliegvermogen wat een verdere uitbreiding van het areaal aanzienlijk kan bevorderen. De tweede doelstelling is het niveau van stress in de randpopulaties na te gaan. Er wordt aangenomen dat individuen in de randpopulaties meer stress ondervinden door suboptimale omstandigheden (bijvoorbeeld minder geschikte klimatologische omstandigheden). Het bepalen van deze stressniveaus is cruciaal om de leefbaarheid en een verdere uitbreiding vanuit de nieuwe populaties te voorspellen. Ten derde wordt de genetische structuur van de randpopulaties vergeleken met deze van kernpopulaties. De genetische structuur biedt informatie over de gezondheid van de populatie (mate van inteelt, genetische verarming) en de verwantschap met andere populaties - waardoor de uitbreidingsroutes kunnen achterhaald worden.

Voor het slagen van dit project vragen we jullie medewerking. Het is belangrijk dat we voldoende 'historische' en 'nieuwe' populaties van de gaffelwaterjuffer kunnen lokaliseren. Hierbij willen we een oproep doen om waarnemingen in 2010, uit binnen- en buitenland, zo snel mogelijk aan ons door te geven. Ook waarnemingen van vorige jaren zijn bijzonder welkom. Voor verdere informatie kan je ons contacteren op onderstaand e-mailadres.

Hartelijk dank bij voorbaat !
Lieven Therry
Laboratorium voor Aquatische Ecologie & Evolutiebiologie, Debériotstraat 32,
K.U.Leuven, B-3000 Leuven

Lieven.therry@bio.kuleuven.be

Mannetje gaffelwaterjuffer.

Foto Marc Taily

**Medewerking
gevraagd**

Excursiekalender 2010

Onze excursies staan open voor iedereen en zijn gratis. Daar ze de ganse dag duren, voorzie je je best ook van een picknick. Voorzie zeker laarzen en liefst ook een insectennet, verrekijker en veldgidsen. Bij slecht weer (regen, koude of sterk bewolkt weer) kunnen excursies afgelast worden. Bij aanhoudend slecht weer neem je best de dag voordien contact op met de verantwoordelijke.

Zondag 25 april: Excursie naar de Kalmthoutse Heide

Natuurreservaat de Kalmthoutse Heide voorstellen is wellicht niet nodig. We gaan op tocht in één van de grootste Vlaamse aaneengesloten natuurreservaten op zoek naar de eerste libellen van het jaar. Zo vroeg op het jaar zijn er reeds heel wat soorten actief. Op de Kalmthoutse Heide hebben we de mogelijkheid om uitgebreid kennis te maken met de Maanwaterjuffer (*Coenagrion lunulatum*) en de Noordse witsnuitlibel (*Leucorrhinia rubicunda*), die hier nog in fraaie aantallen voorkomen.

Afspraak: om 10 uur op de Oostelijke parking Kalmthoutse Heide, te bereiken via de Frans Raatsstraat die overgaat in de Verbindingsstraat. De parking ligt enkele honderden meters verder aan de linkse kant.

Info: Peter Van Der Schoot (0473/95 90 00 of petervanderschoot@telenet.be).

Zondag 9 mei: Algemene Vergadering en excursie Torfbroek te Kampenhout

De jaarlijkse Algemene vergadering gaat dit jaar door in het Brasserie Lillebroek te Kampenhout (Vlaams-Brabant). In de namiddag wordt er een excursie voorzien in het Torfbroek

Het Torfbroek is een van de meest bijzondere natuurreservaten van Vlaanderen en vooral bekend omwille van zijn kalkrijke vegetatie met tal van bijzondere plantensoorten en orchideeën. In het reservaat liggen een paar plassen die gekenmerkt worden door de aanwezigheid van verschillende soorten kranswieren. Sinds 2000 werden in het reservaat niet minder dan 30 soorten waargenomen. Ondanks deze soortenrijkdom werd het gebied nog nooit echt grondig onderzocht in het voorjaar. Soorten waarvoor het gebied bekend is zijn ondermeer de Variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*) en de Beekoeverlibel (*Orthetrum coerulescens*). Verder bestaat het vermoeden dat Glassnijder (*Brachytron pratense*) en Bruine korenbout (*Libellula fulva*) er ook aanwezig zijn. En wie weet vinden we er misschien ook wel de Vroege glazenmaker (*Aeshna isocetes*).

Afspraak voormiddag: om 10 uur in Brasserie Lillebroek, Visserijlaan 1, 1910 Kampenhout

Info: Geert De Knijf (0476/40 34 54 of geert.deknijf@inbo.be)

Afspraak namiddag: om 13 uur aan parking Torfbroek, einde Torfbroeklaan / Visserijlaan. Er staat een bruin gekleurde pijl (vrij klein) aan de Haachtsesteenweg.

Info: Jan Wouters (jan.wouters@inbo.be) of Geert De Knijf (0476/40 34 54 of geert.deknijf@inbo.be)

Beide afspraakplaatsen zijn vrij goed bereikbaar voor het openbaar vervoer: voormiddag: bushalte Berg-Lelle, namiddag Berg-Oudstation. Buslijnen 270 en 272.

zie voor
wijzigingen in de
kalender of om
afspraken te
maken met
andere
deelnemers op
ons forum:
www.odonata.be

Zaterdag 15 mei: De Kreken van Saleghem in het Waasland

De kreekplassen op de grens van de vroegere gemeenten Sint-Gillis, Meerdonk en Vrasene bestaan uit een kronkelig snoer van kleine en grote plassen, rietkragen, wilgenbosjes en moerassen. Samen met de soms bloemrijke dijken, de populieren en de vele knotwilgen vormen ze een landschap met een rijke natuur dat de moeite waard is om te behouden. Langsheen de kreek beheert Natuurpunt diverse percelen. De basis van het landschap is gelegd tijdens de tachtigjarige oorlog (1568 – 1648) tussen de Nederlanden en de Spanjaarden. Om te beletten dat de Spanjaarden zouden doorstoten naar Antwerpen, in handen van de Geuzen, werd de hele Wase polder onder water gezet. Eb en vloed kregen vrij spel. De diepe geulen die waren ontstaan bij de overstromingen bleven achter als kreken en wielen. In de namiddag brengen we een bezoek aan het Steengelaag in Stekene. Dit is een voormalig kleiontginningsgebied met heel wat waterpartijen, en dus interessant voor libellen. Enkele soorten die hier voorkomen zijn Vuurjuffer, Variabele waterjuffer, Grote en Kleine roodoogjuffer, Vroege glazenmaker en Vuurlibel. Ook de Kanaaljuffer en de Plasrombout werden hier al waargenomen.

Afspraak: om 10 uur aan het Natuurhuis Panneweel, Krekeldijk 2 te Meerdonk (Sint-Gillis-Waas). Hier kan 's middags het lunchpakket worden opgegeten en is er de gelegenheid om iets te drinken.

Info: Marc Bogaerts (0474/84 84 78 of voorzitter@panneweel.be)

Zondag 23 mei: Luysen, Mariahof, Stamprooierbroek en Smeethof te Bree-Kinrooi

In Noordoost Limburg vinden we het grootste moerasgebied van Vlaanderen. Aan de westrand van het gebied bevinden zich enkele grote vijvers. Het reservaatgebied de Luysen was vroeger een recreatiedomein met bijhorende zwembijvers. Een 10-tal jaar geleden werd gans het gebied heringericht en wordt sindsdien beheerd als natuurgebied. Hier en in het aanpalende Mariahof zijn de laagveensoorten in zeer groot aantal aanwezig: denk hierbij aan duizenden Variabele waterjuffers, honderden Bruine korenbouten en tientallen Glassnijders en Vroege glazenmakers. In de buurt stroomt de Abeek waar je de Bosbeekjuffer en de Weidebeekjuffer massaal voorkomt. Indien er nog tijd overblijft bezoeken we het grootschalige natuurontwikkelingsproject het Smeethof.

Afspraak: om 10 uur aan de kerk van Beek, deelgemeente van Bree.

Info: David Beyen (0494/32 93 99 of david.beyen@limburgs-landschap.be)

Zondag 13 juni: De vallei van de Ziepbeek, Neerharenheide en het Asbroek te Lanaken-Rekem

De vallei van de Ziepbeek is één van de meest waardevolle natuurgebieden van Vlaanderen. Het gebied beschikt over uitgestrekte waterpartijen en moerassen, natte heide en vennetjes, en is het voorplantingsgebied van enkele van de meest zeldzame libellen in Vlaanderen. We kunnen ons ondermeer verwachten aan Speerwaterjuffer (*Coenagrion hastulatum*), Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*), Hoogveenglanslibel (*Somatochlora arctica*) en Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*). In de namiddag gaan we op de Neerharenheide en het Asbroek op zoek naar de Noordse witsnuitlibel (*Leucorrhinia rubicunda*) en met een gelukje vinden we misschien wel een Gevlekte witsnuitlibel (*Leucorrhinia pectoralis*)?

**verkiezingen !!
aangepast
programma:
afspraak om
13 uur**

Afspraak: om 13u aan de parking van Vlaams Natuurreservaat 'Vallei van de Ziepbeek', Molenbergstraat z/n, 3621 Rekem.

Info: Peter Van Der Schoot (0473/95 90 00 of petervanderschoot@telenet.be).

**verkiezingen !!
aangepast
programma:
afspraak om
13 uur**

Zaterdag 26 juni: Vloethemveld te Zedelgem

Het militair domein van Vloethemveld is ongeveer 160 hectare groot en strekt zich uit over de gemeentes Zedelgem, Snellegem en Aartrijke. Tussen de voormalige munitie-depots komen natte en droge heischrale graslanden, droge en vochtige Atlantische heide en zeldzame vegetaties met dwergzeggen en orchideeën voor. De libellenfauna van het gebied hoeft door de aanwezigheid van talrijke blusvijvers (zowel zure vennen als voedselrijkere vijvers met veel waterplanten) niet onder te doen voor de botanische rijkdom. Op West-Vlaams niveau zijn alvast stevige populaties Smaragdlibel, Plasrombout, Grote roodoogjuffer en Zwarte heidelibel het vermelden waard. Op het terrein zijn door het Agentschap voor Natuur en Bos in het kader van Life-DANAH reeds heel wat ingrepen rond natuurherstel gebeurd. Verschillende vijvers werden al vrijgesteld, er kwam een aanzienlijke oppervlakte heide bij en er worden een groot aantal nieuwe poelen aangelegd. In 2009 verscheen alvast Tengere grasjuffer op enkele recent afgegraven percelen, een soort die buiten de kustduinen zeldzaam is in de provincie. In het nabijgelegen Sint-Andriesveld werden eveneens een aantal Kempense soorten waargenomen (o.a. Venwitsnuitlibel) die mogelijks uit het Vloethemveld afkomstig zijn. Door de ontoegankelijkheid en de uitgestrektheid van het gebied is de libellenfauna er nog relatief slecht gekend. We kammen het gebied grondig uit op libellen. Onze gegevens zullen alvast relevant zijn voor de monitoring van de ingrepen in het gebied.

Afspraak: om 10 uur op het einde van de straat 'Vloethemveld' (NIET de Vloethemveldstraat, dat is de andere kant van het domein), aan de groene ingangspoort. We picknicken op het domein, dus zeker eten en drinken voorzien voor 's middags.

Info: Wouter Vanlerberghe (0473/92 79 14 of wouter.vanlerberghe@gmail.com) of Tim Adriaens (0496/62 61 78 of ledenadmin@odonata.be)

Zondag 18 juli: Den Diel en De Maat in Mol

Een klassieker onder de libellenexcursies, maar het is altijd leuk om een groot scala aan soorten te kunnen zien. In de voormiddag komen wat minder bekende maar zeer interessante en niet altijd vrij toegankelijke terreintjes aan bod. In de namiddag bezoeken we Den Diel en het reservaatgedeelte van de Maat. Voornaamste soorten die we zullen zoeken zijn Gevlekte glanslibel (*Somatochlora flavomaculata*), Kempense heidelibel (*Sympetrum depressiusculum*) en andere zeldzame Kempense specialiteiten. Verder zoeken we het stromend water op, met als doelsoorten Gewone bronlibel (*Cordulegaster boltonii*) en Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*).

Afspraak: Om 10 uur aan de parking van het Ecocentrum te Mol- Rauw. Hier kan 's middags het lunchpakket worden opgegeten en is er de gelegenheid om iets te drinken.

Info: Jef Sas (jef.sas@euphony.net.be) of Peter Van Der Schoot (0473/95 90 00 / petervanderschoot@telenet.be).

Zondag 1 augustus: Vallei van de Grote Laak en de Langdonken in Herselt

We beginnen onze tocht in de vallei van de Grote Laak, en bezoeken eerst de vijvers en waterpartijen van de Roost en van het Trichelbroek. Het afwisselende terrein is een ideaal jacht- en voortplantingsbiotoop voor heel wat leuke soorten libellen, waaronder Koraaljuffer (*Ceriatrion tenellum*), Bandheidelibel (*Sympetrum pedemontanum*) en Kanaaljuffer (*Erythromma lindenii*). In de namiddag trekken we naar de Langdonken in Herselt, om de resultaten van de natuurinrichting te bekijken in dit eveneens uitzonderlijke gebied. Met een gelukje komen we er misschien zelfs de Zuidelijke oevelibbel (*Orthetrum brunneum*) tegen?

Afspraak: Om 10 uur aan het einde van de Rooststraat te Veerle- Laakdal (zie bijgevoegde luchtfoto). Picknick voorzien, we zullen deze ergens ter velde nuttigen.

Info: Vic Van Dyck (014/ 84 02 10 - vic.vandyck@scarlet.be of Peter Van Der Schoot (0473/95 90 00 of petervanderschoot@telenet.be).

De website van de Libellenvereniging Vlaanderen vzw is

www.odonata.be

zie ons **forum**

www.odonata.be/divan

voor nieuwtjes en afspraken of wijzigingen van excursies.

Ook kan je er je vragen kwijt of hulp krijgen bij determinatie.

Op 9 mei was er de Statutaire algemene vergadering van de Libellenvereniging Vlaanderen vzw in Kampenhout. Wout Opdekamp komt, als nieuwe penningmeester, ons bestuur vervoegen. Hans Van Gossum en Marjan De Block stapten om persoonlijke redenen uit de raad van beheer.

's Namiddags werd het Torfbroek bezocht. Het was de afgelopen week erg koud geweest en dat was duidelijk te merken aan het libellenbestand. Slechts 7 soorten werden gevonden, maar in beschutte en zonbeschenen stukken op de rand van grasland en struikgewas vlogen toch flinke aantallen Variabele waterjuffer.

Jaarverslag 2009

Vereniging Algemeen

Er waren in 2009 twee vergaderingen van de Raad van Bestuur, op 7 april in Brussel (4 aanwezigen: te laag aantal om geldige beslissingen te nemen) en een korte vergadering op 17 mei te Oud-Turnhout (7 aanwezigen). De verslagen zijn ter inzage bij de secretaris.

Buiten deze twee vergaderingen is er in de tussentijd veelvuldig e-mail contact geweest om lopende zaken te bespreken en/of om gezamenlijk als bestuur een standpunt in te nemen.

Er werden gesprekken gevoerd met Natuurpunt Studie met betrekking tot het komen van een gemeenschappelijke databank vanaf 2008. Dit omvat zowel de waarnemingen gepost op waarnemingen.be, als de welke die aan de libellenvereniging werden doorgegeven. Ook werd de intentie geuit om samen te werken tot de opstart van een monitoringnetwerk van libellen in Vlaanderen. Op dit moment ligt er een ontwerp van samenwerkingsovereenkomst op tafel dat nog moet bediscussieerd worden door het LVV bestuur.

Samenstelling bestuur

Het bestuur was in 2009 als volgt samengesteld:

Voorzitter: Geert De Knijf
Secretaris: Anny Anselin
Penningmeester: Hans Van Gossum
Nieuwsbriefcoördinator: Marc Taily

Kersvers bestuurslid Wout Opdekamp wordt de nieuwe penningmeester

Activiteitencoördinator: Peter Van der Schoot
Ledenadministrator: Tim Adriaens
Leden zonder functie: Marjan De Block, Hugo Pluy-mers, Robby Stoks, Henk Wallays

De huidige penningmeester, Hans Van Gossum, en lid zonder functie Marjan De Block zijn ontslagnemend. We willen hen hierbij allebei bedanken voor hun jarenlange inzet en werk dat zij verricht hebben. Inmiddels heeft zich een nieuwe kandidaat voor de functie van penningmeester aangemeld in de persoon van Wout Opdekamp. Het bestuur draagt Wout graag aan de leden van de algemene vergadering voor als nieuw bestuurslid.

Ledenadministratie

Algemeen e-mailadres voor kwesties inzake ledenadministratie is nog steeds ledenadmin@odonata.be. Op dit adres werden in 2009 verschillende vragen gesteld en beantwoord, hoofdzakelijk m.b.t. de hoogte van het lidgeld, of de bijdrage al dan niet al gestort werd, dubbele stortingen van bijdragen, vragen i.v.m. het combilidmaatschap, de lid+atlas formule enz..

Evolutie van het ledenaantal

In 2009 hadden we 75 betalende leden (waaronder 4 buitenlandse leden), in 2008 waren dit er 108. 63 leden waren zowel in 2009 als in 2008 lid. Dit betekent omgerekend dat in 2009 de ledenuitval 9% bedroeg. We zouden dus zeer ruwweg (op basis van twee jaar werking) kunnen veronderstellen dat een trouwe kern van 60 leden tot de mogelijkheden behoort, maar dat LVV zeker nog een marge heeft om te groeien in ledenaantal, een marge die momenteel blijkbaar te weinig wordt aangesproken.

In 2010 zullen inspanningen geleverd worden om de 'uitval' te beperken, ondermeer via de invoering van domiciliëring en een herinneringsmail. Er zijn verschillende types lidmaatschap ondertussen (gewoon lid, combilid LVV/NVL, jeugdlid, promo + atlas).

Welkomspakket leden

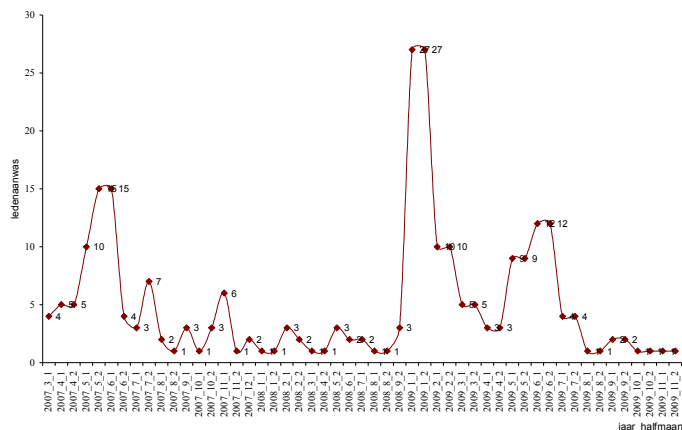
Nieuwe leden kregen standaard een welkomspakket toegestuurd, samengesteld met overstock van oude nieuwsbrieven (indien niet meer voorradig werden die opnieuw uitgeprint) evenals een welkomstbrief, de voorstelling van LVV, het excursieprogramma en een libellen-zoekkaart die voor dit doel werd aangekocht. De verzending van de atlassen gebeurde in samenspraak met de voorzitter. Tevens werden adressenlijsten bezorgd aan de redactie voor verzending van de nieuwsbrief.

De ledenaanwas per decade sinds de doorstart in 2007: er is een duidelijk effect van de herinnering tot vernieuwing van het lidmaatschap in de nieuwsbrieven, in 2010 zal hiervoor ook een meer gepersonaliseerde herinneringsmail gestuurd worden.

Nieuwsbrief

De LVV nieuwsbrief verscheen in 2009 in mei en december, respectievelijk met 18 en 20 pagina's. Wegens tijdsgebrek, maar ook wel wegens onvoldoende kopij, is het er niet van gekomen om drie nieuwsbrieven te publiceren.

De grote/inhoudelijke bijdrages betroffen de libellen van het PINK project; de libellen van het noorden van het Waasland; voorplanting van Zuidelijke keizerlibel in het Vinne; vondst van de Zadellibel in Brussel stad; en de ontdekking van een populatie van Tangpantserjuffer op de grens van West- en Oost-Vlaanderen. Verder waren er 6 excursieverslagen. Uiteraard verscheen ook de excursiekalender in de nieuwsbrief en was er enig boekennieuws, verenigingsnieuws en wat kleinere

berichten.

De druk gebeurt in zwart, maar op de website zijn voor de leden ook kleurenversies als pdf beschikbaar, waar kleurenfoto's uiteraard beter tot hun recht komen.

Tijdschrift Brachytron

De afspraken met de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie (NVL) werden gefinaliseerd en er werd besloten om vanaf 2009 samen het tijdschrift *Brachytron* uit te geven. Dit is tevens een nieuw begin voor het tijdschrift, dat voordien enkel door de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie (LVV) werd uitgegeven. In 2009 werd er vooral gewerkt aan een nieuwe format, zowel naar vormgeving als ook vanaf jaargang 14 naar inhoud. Dit heeft er mede, samen met de achterstand die er al heerste, toe geleid dat de uitgave van de *Brachytrons* vertraging heeft opgelopen. Het nummer van de jaargang 2008 verscheen pas in januari 2010. Dit dubbelnummer was een themanummer en coverde de bijdragen die gepresenteerd werden op een Nederlands-Duits Libellensymposium uit 2003. Dit nummer werd naar alle leden gestuurd die in 2008 of 2009 lid waren.

Verder kregen alle LVV-leden van 2009 ook het nummer van de jaargang 2009 (publicatiedatum maart 2010). Dit was een regulier dubbeldik nummer en bevatte twee bijdragen uit Vlaanderen: een over de Vuurlibellen in de Maten (Frank Van de Meutter) en over de Zuidelijke heidelibel in België en Nederland (Geert De Knijf & Tim Termaat).

Excursies

Er gingen in 2009 zes excursies door:

10 mei: Trélon Noord-Frankrijk, *Epithea* excursie met Cédric Vanappelghem, 4 Vlamingen, 2 Nederlanders (via de LVV), 2 Walen en nog een dik dozijn Noordfransen.

17 mei: Landschap de Liereman te Oud-Turnhout, na de Algemene Vergadering, met Geert De Knijf, 20 deel-

Te koud voor een rijke libellenervaring, maar toch bood het Torfbroek op 9 juni mooie waarnemingen van de Bruine winterjufer en flinke aantallen van de Variabele waterjufer.

nemers

24 mei: het Vinne te Zoutleeuw, met Jorg Lambrechts en Peter van der Schoot, 11 deelnemers

14 juni: Kraenepoel te Aalter, Gulke Putten en Maldegemveld, met Jan Versigghel, 5 deelnemers (zeer slecht weer)

12 juli: Buitengoor, Sluismeer en de Maat te Mol, met Jef Sas en Peter van der Schoot, 20 deelnemers

23 augustus: Hageven en Plateaux te Neerpelt, combi-excursie met NVL, met Geert De Knijf & Vincent Kalkman, 40 deelnemers.

Van al van deze excursie verscheen een verslag in de LVV-nieuwsbrief.

Promotie

De excursies werden aangekondigd via verschillende kanalen (LVV-Nieuwsbrief, Focus@ongewervelden, Antenna, nieuwsbrief Brakona) en in een aantal lokale en regionale tijdschriften. Ook werd het programma gemaild naar een 300-tal adressen.

De excursiekalender zat ook in de deelnemersmap van de Ankona en Brakona-dagen Een promotiefolder was aanwezig op de Brakonadag, de Ankonadag en de Westvlaamse natuurstudiedag.

Er werd een ontwerp van promotiefolder gemaakt.

In het VBC De Nachtegaal in De Panne was er in het kader van hun voordrachtenreeks een avond over libellen op 16 mei 2009. Marc Tailly verzorgde die in naam van de Libellenvereniging Vlaanderen.

Website

De **website** werd regelmatig geactualiseerd en aangevuld. De Raad van Bestuur wenst hierbij webmaster Luc Vanhercke te danken voor zijn blijvende inzet.

Op het **forum** werden het ganse jaar door berichten gepost, met een duidelijke toename tijdens het libellen vliegseizoen. Het aantal actieve deelnemers blijft echter vrij gering. Dit forum zou meer gepromoot moeten worden. Dit kan door ondermeer speciaal de aandacht hierop te vestigen, ondermeer in de Libellennieuwsbrief.

Beheer patrimonium

Boeken

De verkoop, facturering en opvolging van de stock van de libellenatlas werd opgevolgd. De Atlas van de libellen van het Middellandse Zeegebied, een extra nummer van het tijdschrift Libellula van de Duitse Libellenvereniging GdO (Gesellschaft deutschsprachiger Odonatologen) werd te koop aangeboden aan geïnteresseerden. Alle aangekochte exemplaren zijn ondertussen al verkocht.

Van de Belgische libellenatlas werden slechts nog een heel beperkt aantal exemplaren verkocht.

Boekenlijst Jos Moens

We schreven vroeger reeds dat we van Jos Moens bij zijn verhuis naar een kleinere behuizing een deel van zijn boekenkast ontvingen als schenking aan de vereniging. Momenteel staan ze bij Geert De Knijf, maar dat kan in de toekomst veranderen. In de mate van het mogelijke kunnen onze leden ze raadplegen en daarom geven we hieronder de volledige lijst.

Historia Generalis Insectorum ofte Algemeene Verhandeling van de Bloedeloose Dierkens, Johannis Swammerdam, Drukker Meinardus van Dreunen, Anno 1669 (copie)

Collections Zoologiques du Baron Edm. De Selys Longchamps, Libellulinen, Fasc. IX, X, XI, XII 1er partie, XII 2eme partie, XIII, XIV, XV, XVI, Hayez Impr. Des Académies, 1910-1912

The biology of Dragonflies, R.J. Tillyard, M.A., Cambridge, 1917 (copie, 2 delen)

The aquatic (naiad) stage of the British Dragonflies, William John Lucas, Ray Society London, 1930

Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresküste, 27 Teil, Dr. Friedrich Dahl, Verlag von Gustav Fischer Jena, 1933

Agrion Uit het leven van een libel, Dr. Werner Heinen, N.V. Uitg.Mij. A. Rutgers- Naarden, 1940

The Dragonflies of the British Isles, Cynthia Longfield, F.R.E.S., Second Edition 1949

Wasserjungfern oder Libellen, Hans Naumann, Die Neue Brehm- Bücherei, 1952

Die Libellen unserer Heimat, H. Schiemenz, Urania- Verlag Jena, 1953 (copie)

A key to the larvae of the British Odonata, A.E. Garnter, F.R.E.S., 1954

A morphological study of a relic dragonfly *Epiophlebia superstes*, Syoziro Asahina, The Japan Society for the promotion of science Tokio, 1954

Fauna d' Italia, Odonata, Cesare Conci e Cesare Nielsen, Edizione Calderini Bologna, 1956

Die Libellen (Odonaten), Paul-A. Robert, Kummerly & Frey, 1959

Dragonflies, Philip S. Corbet ea, Collins St- James Place London, 1960

Dragonflies and damselflies, Mary Geisler Phillips, Thomas Y. Crowell Company New York, 1960

A biology of dragonflies, Philip S. Corbet, Whitherby Ltd, 1962

The comparative embryology of Odonata with special reference to a relic dragonfly *Epiophlebia superstes* Selys, Hiroshi Ando, The Japan Society for the promotion of science Tokio, 1962

Libellentabel, 5^e druk door Jan Beukema, Uitgeverij N.J.N., 1964 (2 exemplaren)

Libellen, J. Moens, Uitgeverij Hamster Gent, 1967 (3 exemplaren)

Les Odonates de l' Europe Occidentale, du Nord de l' Afrique et des Iles Atlantiques, P. Aguesse, Masson et Cie Paris, 1968

Studies on karyotypic evolution in Odonata, B. Kiauta, Drukkerij Bronder Offset Rotterdam, 1969

Fotoboekje : de grote libellenonderzoekers, naar aanleiding van de bijeenkomst van de Nederlandse Libellenonderzoekers op 7 maart 1970 te Utrecht

The Dragonflies of British Columbia, Robert A. Cannings and Kathleen M. Stuart, British Columbia Provincial Museum, 1977

The dragonflies of Great Britain and Ireland, Cyril O. Hammond, FRES, 1977

Beschermde planten en dieren in Vlaanderen, Waters en Bossen, 1980

Limburg Natuurlijk 1 Libellen, Jos Moens, Acco Leuven, 1981 (2 exemplaren)

Libellentabel voor België, Michiels en Van Mierlo, 1982

De libellen van Nederland, Geijskes & Van Tol, KNNV, 1983

Libellentabel, Frans Duijm & Gerard Dutmer, JBU, 1985

Guide des Libellules d'Europe et d'Afrique du Nord, Jacques d'Aguilar e.a., Delachaux & Niestlé, 1985

Tijdschrift BRACHYTRON

Na enige achterstand hebben een deel van jullie onlangs het eerste en tweede nummer van de Brachytron nieuwe stijl in de bus gekregen.

De inhoud van het tijdschrift Brachytron kan je bekijken op onderstaande link.

<http://www.brachytron.nl/Brachytron/Brachytron%20inhoud.html>

Behalve van de twee laatste nummers, kan je van al de andere artikels ook een pdf van downloaden.

2011 – Libellenstudiedag in Leuven

Op zaterdag 26 februari 2011 organiseren we een Vlaamse Libellenstudiedag.

Ondertussen hebben al een dozijn sprekers toegezegd, waaronder Lizanne Janssens en Lieven Therry (KUeuven), Arne Yserbyt en Jessica Bots (UA) en Henri Dumont (Ugent).

De bedoeling is dat het een mooie mix worden tussen leukere faunistiek en wat drogere, maar nog steeds boeiende wetenschap.

Uiteraard is er nog ruimte voor bijdrages. Dat kan over onderzoekjes of inventarisaties gaan, maar het kan ook een beeldverslag van een (libellen)reis zijn of het belichten van een goed libellengebied.

Met voorstellen kan je terecht bij Robby Stoks

Contact: robby.stoks@bio.kuleuven.be

Noteer deze datum alvast in je agenda !!!

Libellen Video Nederland

Websites met foto's van libellen zijn legio. Websites met alleen video's echter niet. Begin dit jaar startte Rene Manger een libellen video website van de Nederlandse libellenfauna. De site heet heel toepasselijk "Libellen Video Nederland". Zoals bekend werd in 2006 de DVD "Libellen in Nederland" van Weia Reinboud en Tienেকে de Groot uitgebracht. Zij waren de eersten die het filmen van libellen in Nederland onder de aandacht hebben gebracht.

Op de website zijn video's te zien van o.a. Weia Reinboud, Tienেকে de Groot, Ronald van Seijen, Mars Muusse, Gerard Abbingh en Arjen Drost. De site is te vinden op <http://www.video.dutchdragonflies.eu/>. De site bevat niet alleen een soortenverzameling, maar laat juist ook verschillende aspecten van het gedrag van libellensoorten en hun biotoop zien. Op het moment van schrijven staan er 61 libellensoorten met in totaal 106 filmpjes op de site. Dat worden er meer. Per soort is een algemeen filmpje te zien met bijvoorbeeld het biotoop, mannetje, vrouwtje enzovoort. Soms zijn meer video's toegevoegd.

De filmpjes komen uit Nederland of soms uit de buurlanden. Het streven is om op termijn alle Nederlandse libellensoorten op de site te presenteren.

In de gaten te houden! Wanneer je denkt dat je geschikte videobeelden van libellen hebt, contacteer dan Rene Manger.

eerste website
van de
Nederlandse
fauna met
videobeelden

Wereldzwerver – de trek tussen India en Afrika ontrafeld

Een mariene bioloog, Charles Anderson, die woont en werkt op de Maldiven-eilanden in de Indische Oceaan tussen India en Afrika was reeds lang geïntrigeerd door het plotse opduiken op bepaalde ogenblikken van het jaar van flinke aantallen van *Pantala flavescens* (wereldzwerver). Uiteindelijk concludeerde hij dat

deze soort (of tenminste haar opeenvolgende populaties) door een patroon van droogte en moessonregens en de bijhorende winden heen en weer gestuwd wordt tussen Zuidelijk Afrika en India. Deze prestatie leverde deze libel niet weinig persbelangstelling op waar ze de titel kreeg van het insect met de grootste trekafstand (16.000 km), zogezegd en inderdaad spectaculairder dan de vlindertrek van de Amerikaanse Monarch. Dat is niet helemaal terecht, want uiteindelijk gaat het om 4 opeenvolgende generaties.

Wie het de man zelf eens wil horen uitleggen, kan terecht op volgende site voor een video van zijn voorstelling.

http://www.ted.com/talks/charles_anderson_discovers_dragonflies_that_cross_oceans.html

Een mooi voorbeeld van hoe een amateur - alhoewel professioneel bioloog zijn libellen voor hem een liefhebberij - met jarenlang volgehouden observaties tot een erg leuke conclusie is kunnen komen.

trek van de wereldzwerver ontrafeld

Fotos. Wereldzwerver (*Pantala flavescens*), een krachtige vlieger; fotos Marc Tailly

Bandgrondlibel niet één, maar twee soorten

Brachythemis leucosticta is zowat Afrika's meest gewone libel. Ze heeft een groot verspreidingsgebied: heel Afrika en het Middellandse Zeegebied met het Midden-Oosten. Ze wordt tegenwoordig o.a. gevonden in Extremadura. Het was een beetje vreemd dat niemand ooit merkte dat er toch twee types te onderscheiden waren. Onderzoek van o.a. KD Dijkstra wees uit dat er twee soorten te onderscheiden zijn. De nieuwe heet *Brachythemis impartita* en ze leeft grosso modo vanaf een lijn Gambia-Ethiopië en noordelijker. In het Nederlands wordt dit dus de "Noordelijke bandgrondlibel" naast de "Zuidelijke ...".

De meest zichtbare kenmerken zijn dat de voor- en achterrand van het pterostigma van *impartita* deels niet zwart gekleurd zijn, en de aders die erachter liggen witachtig zijn. Bij *leucosticta* zijn die aders donker gekleurd en ook de pterostigmaranden rondom zwart. Vrouwtjes zijn (voorlopig) nog niet te onderscheiden. En er is ook een bepaalde overlap in het verspreidingsgebied.

Klaas-Douwe B. Dijkstra & Nataly Matushkina. 2009. Kindred spirits: "Brachythemis leucosticta", Africa's most familiar dragonfly, consists of two species (Odonata: Libellulidae). International Journal of Odonatology 12(2): 237-256

Foto. Noordelijke bandgrondlibel (*Brachythemis impartita*), The Gambia.

foto Marc Tailly

lidgeld 2010

Ondertussen is de samenwerking met de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie omtrent het - in principe, er zijn uitzonderingen - Nederlandstalige tijdschrift *Brachytron*. Ondertussen kon je reeds kennismaken met de recentste nummers. Door een samenwerking tussen de NVL en onze LVV zal dit nederlandstalige tijdschrift niet alleen meer Nederland beslaan maar ook Vlaanderen en zullen er dus ook bijdragen in verschijnen over Vlaanderen. Zo krijg je ook als Vlaming in eigen taal een pak interessant en relevant leesvoer voorgeschoteld.

Gevolg is wel dat we verplicht zijn het lidgeld wat op te trekken, naar **20 euro** per jaar (jeugd 13 euro). Daarvoor krijg je dus onze eigen nieuwsbrief en 2 nummers per jaar *Brachytron*. Nieuwe leden ontvangen een welkomstpakket (o.a. zoekkaart libellen).

Lidgeld regelen kan op rekening **523-0802436-30** van
Libellenvereniging Vlaanderen vzw.
IBAN BE15 5230 8024 3630

VOORDEEL

Wie nu lid wordt van onze Libellenvereniging Vlaanderen kan terzelfdertijd voor een voordeelprijs* (10 euro) een exemplaar van De Libellenatlas aanschaffen. Vermeld dan bij je overschrijving "promo + atlas". In dit geval dus ofwel 30 euro ofwel 23 euro (jeugd). Dit aanbod is enkel geldig in België. Als extra krijgen de leden ook nog het laatste nummer van de jaargang 2008 van *Brachytron*.

Ledenadministratie - verzending nieuwsbrief

De kosten voor het versturen per **post** van zaken als onze nieuwsbrief zijn telkens een flinke hap in het budget van een vereniging. Dat is bij ons niet anders. Anderzijds heeft een elektronische **PDF-versie** het voordeel dat kleurenfoto's kunnen gebruikt worden. En sommigen onder jullie verkiezen dat zelfs en drukken hem desgewenst zelf af. De gedrukte versie kan – omwille van de kosten – alleen in zwart-wit.

Het is zeker niet de bedoeling de gedrukte versie af te schaffen, maar we willen graag even peilen naar de wensen van onze leden.

We willen daarom **iedereen** verzoeken een mailtje te sturen naar Tim Adriaens, verantwoordelijke voor onze ledenadministratie en hem

1. je mailadres door te geven (die kan voor diverse zaken van pas komen)
2. aan te geven of je de nieuwsbrief zeker ook per post wenst te ontvangen, of als je verkiest hem slechts elektronisch te krijgen.

Zaken ivm met adreswijziging geef je ook best meteen aan Tim door. Je bereikt hem op ledenadmin@odonata.be of op het postadres Tim Adriaens, INBO, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel.